

Zprávy

7. mezinárodní sympozium o A. S. Makarenkovi

SRN, 30. 4. – 3. 5. 1998

Toto, v pořadí sedmé sympozium na půdě SRN o velikém světovém pedagogovi sovětské éry, neslo název: A. S. Makarenko v posovětské době. Navazuje na třicetiletou tradici intenzivního badatelského zájmu o tuto přední osobnost pedagogiky 20. století, kterou mu věnovali pracovníci v oboru srovnávací pedagogiky, zakladatel makarenkovské laboratoře Leonhard Froese, Siegfried Witz a dlouhá léta zvláště intenzivně Götz Hillig. Od rozpadu Sovětského svazu je to již druhá mezinárodní konference. Prvá byla ve Varšavě v říjnu loňského roku, další se chystá na říjen tohoto roku v Maďarsku. Je to i v souvislosti se dvěma makarenkovskými výročími, 110. výročí narození ASM letos a 60. výročí jeho úmrtí v příštím roce. Pořadatelem této konference, navštívené hojně i účastníky z posovětského bloku, byla Univerzita Philippova v Maarburgu nad Lahnou.

Protože pořadatelům šlo o zostřený pohled na Makarenka bez sovětských ideologických bariér, byli k sympoziu tentokrát přizváni i ukrajinští historikové z Kyjeva, Poltavy a Oděsy, kteří k dosavadním výsledkům bádání z pozic pedagogiky přidali historický pohled z otevírajících se archivů, který účastníkům přiblížil čerstvé poznatky o tom, jak stalinské represe postihovaly sovětské pedagogy, Makarenkovy současníky. Sám Makarenko jim unikl jen polovičním zázrakem a hlavně ovšem díky tomu, že zemřel náhle ve věku 51 let 1. dubna 1939. Tím ale zároveň umožnil, aby již za stalinského režimu byly vytištěny jeho sebrané spisy a jeho dílo rozpracovááno. Jména těchto přizvaných badatelů jsou: Vasilij Maročko, Galina Malinova, Viktor Danilenko, Jurij Šapoval.

Na tomto sympoziu, jehož se se svými referáty zúčastnili za ČR Jiří Haškovec a Libor Pecha, přijal z rukou odstupujícího Ivana Zjazjuna z Kyjeva funkci prezidenta Mezinárodní makarenkovské asociace Götz Hillig z Philippovy univerzity v Maarburgu.

Vzpomínka na doc. PaedDr. Jaroslava Justa, CSc. (1908–1983)

Dne 14. listopadu 1998 vzpomeneme nedožitých devadesátin vynikajícího učitele, pedagogicko-organizačního pracovníka a posléze děkana Pedagogické fakulty UP v Olomouci docenta PaedDr. Jaroslava Justa, CSc.

Rodák z Věstínku, malé vesnice na Vysočině, z kraje, který po celý život miloval a k němuž se vždy hlásil, neboť v něm hluboce kořenilo jeho budoucí celoživotně zanícené tíhnutí k obětavé učitelské službě dětem, mládeži a dospělým.

Po skončení obecné školy začal Jaroslav chodit nejprve do chlapecké měšťanské školy v Bystrém. Rodiče však rozhodli, že bude studovat, a proto po složení přijímacích zkoušek přestoupil do druhého ročníku české státní reálky v Novém Městě na Moravě. V červnu 1926 byl na základě zkoušky dospělosti „uznán všemi hlasy dospělým k návštěvě vysoké školy technické“. Při rozhodování, zda má dále studovat architekturu, učitelství nebo cizí jazyky, pro něž měl nadání, zvítězilo učitelství. Po úspěšném absolvování kursu pro abiturienty středních škol při Státním učitelském ústavu v Brně se začala 1. září 1927 jeho učitelská služba, které zasvětil celý svůj život.

Nejprve působil jako venkovský učitel na málotřídních obecných školách v Čichově, Rokytnici nad Rokytinou a v Černovicích v okrese Třebíč, na nichž získával učitelské zkušenosti a soustředil síly ke zkoušce způsobilosti, kterou vykonal v listopadu 1929. Na vysvědčení o této zkoušce byl prohlášen za způsobilého „k samostatnému úřadu učitelskému na obecných školách s vyučovacím jazykem československým“.

Nejdéle působil na obecné škole v Prosetíně, okres Boskovice (nyní Žďár nad Sázavou). Tato škola, na níž se stal i ředitelem, byla budována podle tehdy moderních pedagogických zásad, neboť vedle učeben v ní byly dílny, ateliér, malé školní hospodářství a dobře vybavené kabinety. Kulturní práce, ochotnické divadlo, tělesná výchova a sport – to byly hlavní směry Justova působení na občany v obci, zejména pak na mladé lidi. Z jejich středu si v roce 1938 vybral svou celoživotní družku Zdeňku.

Neméně aktivní byla i jeho práce v učitelských stavovských organizacích. Od roku 1933 byl předsedou okresní Učitelské jednoty, členem výboru Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě a místopředsedou odboru mladých učitelů. V těchto funkcích se osvědčil i jako řečník na různých setkáních a konferencích, schopný psát články do učitelských i pedagogických časopisů (Komenský, Věstník ÚSJU na Moravě, Školské reformy).

Jaroslav Just nemohl stát stranou ani při organizování domácího protifašistického odboje na Vysočině. Vzhledem k tomu, že se hlásil k Česko-

bratrské církvi evangelické, nelze se divit, že spolu s místním evangelickým farářem Staňkem začali organizovat akce na podporu partyzánského hnutí, které se na Vysočině rozvíjelo již od roku 1943. Na sklonku války byl proto ve svém bytě zatčen gestapem, vyslýchán v Letovicích, převezen do Kounicových kolejí v Brně a posléze deportován do koncentračního tábora v Mirošově v západních Čechách. Zařazení do skupiny spoluvězňů hlásících se ke komunistické ideologii, jejich nezištná snaha pomoci mu překonat nejtěžší následky výslechů, přivedly J. Justa do řad KSČ.

Po osvobození v roce 1945 byl Jaroslav Just jako vynikající učitel a obětavý pracovník učitelských organizací povolán do funkce okresního školního inspektora nejprve v okrese Nové Město na Moravě, pak v Tišnově, záhy pak v okrese Zábřeh na Moravě a nakonec v Olomouci-městě, kde se stal zároveň i přednostou školského referátu Jednotného národního výboru.

Od roku 1946 externě vyučoval na Pedagogické fakultě UP a zastával i funkci ředitele Ústavu školní praxe. Současně zde vystudoval s výborným prospěchem pedagogiku a psychologii. V roce 1950 na této fakultě obhájil disertační práci na téma „Výchovné principy venkovské školy“ a získal titul doktor pedagogiky.

Rok 1950 je pro něho jistým mezníkem, neboť byl poprvé postaven před úkol budovat učiliště pro vzdělávání učitelů. Byl totiž jmenován ředitelem nově zřízeného pedagogického gymnázia pro vzdělávání učitelů národních škol a učitelek mateřských škol. Tuto školu, přejmenovanou v roce 1953 na Fučíkovu pedagogickou školu, přeměnil postupně v prestižní olomouckou střední školu s neformálně fungující svazáckou samosprávou, bohatou zájmovou činností studentů, harmonickými vztahy v profesorském sboru a s učitelskými osobnostmi, jimiž proslula cvičná škola v Olomouci na Sokolské ulici. Kredit, který tím Dr. Jaroslav Just získal nejen v olomouckém regionu, ale i v širším kontextu učitelského vzdělávání, jej zákonitě předurčil k nelehké a průkopnické práci při hledání nových cest. V červnu 1959 byl totiž pověřen ministrem školství a kultury funkcí ředitele vznikajícího Pedagogického institutu v Olomouci. V červnu 1960 byl jmenován docentem pro obor pedagogiky a stal se členem Vědecké rady Univerzity Palackého. Svým členstvím v kolektivu pracovníků nově vzniklé Katedry pedagogiky a psychologie značně podpořil její význam při hledání nového modelu vzdělávání učitelů na Pedagogickém institutu. Jeho osobnostní charisma a pedagogicko-organizační schopnosti způsobily, že se v roce 1962 stal předsedou komise pro pedagogické instituty při Státním výboru pro vysoké školy.

Pod jeho taktním a promyšleným vedením zkvétalo na olomouckém pedagogickém institutu neobyčejně čínorodé společenství studentů a učitelů prezentující se olomoucké veřejnosti studentskou dechovkou, velkým

symfonickým orchestrem, pěveckým sborem a celou řadou studentských zájmových aktivit. Neúnavná práce se studenty, s jejichž představiteli dovedl docent Just trpělivě trávit dlouhé hodiny v plodných diskusích, snaha co nejrychleji zapojit studenty prvních ročníků do celoškolského studentského kolektivu prostřednictvím tzv. imatrikulačních soustředění realizovaných na turistické základně, která se dokonce jednou stala i místem několikadenního úvodního soustředění všech učitelů institutu – to vše neobyčejně přispívalo k utváření dobrých mezilidských vztahů.

V roce 1964 přešel Pedagogický institut do svazku Univerzity Palackého jako její Pedagogická fakulta, pro niž se specifickým rysem stala výchova učitelů schopných nejen vyučovat ve škole, ale i plnit vychovatelské funkce. Docent Just jako její děkan se stal členem Kolegia rektora UP.

Když byla v březnu 1965 ustavena v Olomouci odbočka Československé pedagogické společnosti, byl docent Just zvolen jejím předsedou, aby pak v roce 1967 jako hlavní redaktor pomáhal na svět prvním dvěma číslym jejího periodika Pedagogická orientace.

V září 1965 se docent Just ujal vedení Katedry pedagogiky, do jejíž organizační struktury záhy patřil nejen kabinet mimoškolní výchovy, ale i kabinet národní školy a kabinet vyučovací techniky.

Docent Just byl zvolen děkanem i v prvních volbách akademických funkcionářů fakulty, které se konaly v červnu 1966. To ještě netušil, že závěr jeho tříletého volebního období bude ve znamení bouřlivých celospolečenských událostí, které zasáhnou i do jeho života. Nic nebylo platné, že na přelomu let 1967/68 obhájl ve veřejné vědecké rozpravě společenský význam svých vědeckých prací na téma „Problematika přípravy učitelů základní školy na pedagogických fakultách“ a získal vědeckou hodnost kandidáta pedagogických věd. Ani „Medaile Komenského“, která mu byla udělena k jeho šedesátým narozeninám, a další státní vyznamenání jej neuchránily před horlivostí všeho schopných stoupců konsolidace na Univerzitě Palackého – bohužel, dokonce i jeho blízkých spolupracovníků. V květnu 1969 byl sice ještě zvolen děkanem Pedagogické fakulty, vykonával však svoji funkci jen do konce září 1970. Zůstalo mu jen vedení Katedry pedagogiky, na níž se spolupracovníky rozvinul široce koncipovaný výzkum učitelstva na okrese Šumperk. I z této funkce po ztrátě členství v KSČ byl v březnu 1972 odvolán. Jako řadovému pracovníkovi mu bylo dovoleno setrvat na Katedře pedagogiky jen do jeho pětadesátých narozenin. Studijní rok 1973/74 dokončil už jen jako externí pracovník.

Dovětek

Poznal jsem Jaroslava Justa jako svého učitele na Fučíkově pedagogické škole v Olomouci. Od roku 1960 jsem byl jako učitel na olomouckém Pedagogickém institutu účasten realizace jeho překvapivě krásných nápadů, směřujících k vytváření neformálních vztahů mezi učiteli a studenty. Jako odborný asistent na Pedagogické fakultě UP jsem vnímal jeho péči o můj kvalifikační růst o o rozvoj mé osobnosti v rovině učitelské i lidské. Jsem rád, že „v čase zloby“ jsem se mu mohl ještě více přiblížit v posledních dvou letech jeho vedení Katedry pedagogiky při vykonávání tajemnické funkce.

S díky vždy budu vzpomínat na velmi přátelské ovzduší s vysokou mírou individuální svobody a se širokým prostorem pro tvůrčí práci, které docent PaedDr. Jaroslav Just, CSc., uměl tak osobitým způsobem vytvářet.

Poznámka

Při zpracování své vzpomínky jsem se opíral o kroniku Pedagogického institutu a Pedagogické fakulty UP v Olomouci a o diplomovou práci věnovanou životu a dílu Jaroslava Justa, kterou úspěšně obhájila na Pedagogické fakultě UP jeho vnučka Andrea Šimoňáková v roce 1997.

Jiljí Špičák

Co nového v nakladatelství Portál?

Nakladatelství PORTÁL přináší publikace z oblasti psychologie a pedagogiky. Jsou to knihy, které přivítají nejenom odborníci z těchto oborů, ale i učitelé, vychovatelé, studenti učitelství a v neposlední řadě i rodiče. Z produkce 2. pololetí 1998 upozorňujeme zejména na tyto tituly:

- O. Matoušek – A. Kroftová: **Mládež a delikvence**
- J. Výrost – I. Slaměník (eds.): **Aplikovaná sociální psychologie**
- J. Mareš: **Styly učení žáků a studentů**
- I. Lokšová – J. Lokša: **Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole**
- J. Slavík: **Hodnocení v současné škole**
- M. Havlíková a kol.: **Programy podpory zdraví ve škole**
- J. Průcha – E. Walterová – J. Mareš: **Pedagogický slovník**. 2. rozšířené a přepracované vydání.
- L. E. Shapiro: **Emoční inteligence dítěte a její rozvoj**
- C. R. Rogers: **Způsob bytí**. Klíčová témata humanistické psychologie z pohledu jejího zakladatele.

Tyto a další publikace si můžete prohlédnout a zakoupit každý pátek ve vestibulu Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, Brno, Poříčí 9 v době od 8 do 16 hodin. K dispozici jsou také pedagogické publikace z některých dalších nakladatelství.

Publikace si lze také objednat na kontaktní adrese:

Anežka Chvilová
Dobrá kniha pedagogům a dětem
683 51 Holubice 120
tel. + fax: 0507/375 202

Vlastimil Švec

Ze života ČPdS

Zpráva o činnosti ČPdS za období 1996–98

Zpráva o činnosti je předkládána za časové období, které je vymezeno konferencí týkající se transformace našeho školství a sjezdem (tyto akce se konaly dne 11. a 12. září 1996 a byly určující pro následující roční činnost), další konferencí vztahující se k sociální problematice, tzv. „mrvním nemocem dětí a mládeže“, která se konala dne 9. října 1997, a včerejší konferencí, která na tuto problematiku navazovala a byla rozšířena o několik dimenzí – zejména o dimenzi teoretickou a z hlediska věkového o dimenzi dospělých a seniorů. Konference byly výrazem nejen našich záměrů, ale reagovaly také na záměry OSN, která vyhlásila mezinárodní rok za vymýcení bídy a mezinárodní rok seniorů. Tato fakta jenom potvrzují, že řešení těchto problémů není jenom záležitostí naší, ale tíží celé lidstvo, a také potvrzují, že tyto problémy řeší různé země a že tak přirozeně vzniká větší možnost pro mezinárodní spolupráci.

Tyto hlavní akce, jejichž pořadatelem byl hlavní výbor za spolupráce poboček, byly doplněny řadou dílčích aktivit, které se odehrávaly na úrovni regionální prostřednictvím jednotlivých poboček, které fungují a pracují na území České republiky a které podle svých možností (v závislosti na počtu členů) vyvíjejí činnost buď samostatně, nebo ve spolupráci se svými pracovišti nebo školskými institucemi a organizacemi. Jak všichni vědí, v Čechách pracují pobočky v Praze, v Českých Budějovicích a v Liberci (zatím bez výsledků jsme se pokoušeli o obnovení naší činnosti v Hradci Králové a v Plzni), na Moravě pak pracují pobočky v Brně, v Olomouci a v Ostravě. Hlavní výbor se schází k projednávání své činnosti v pravidelných dvouměsíčních intervalech (kromě prázdnin), výbory poboček častěji, podle aktuální potřeby.

Ve shodě se svými stanovami, které byly nově formulovány a přijaty na Sjezdu Společnosti v září roku 1996, se celá organizace i nadále zaměřovala a zaměřuje na podporu rozvoje pedagogických věd a na uplatňování jejich poznatků ve školní praxi, jak o tom svědčí již zmíněné konference a řada seminářů a konferencí dílčích. Z nich je třeba uvést např. to, že se v Praze

konala pozoruhodná konference „Hodnotová orientace mládeže v dobách sociální změny“, v Českých Budějovicích „Svět výchovy a vzdělání včera, dnes a zítra“, v Liberci „Systém řízení školství na přelomu tisíciletí“, v Brně „Modulové programy ve vzdělávání“, v Olomouci „Současné otázky alternativního školství“ (již po několikrát) a v Ostravě „Pedagogická diagnostika“ (rovněž již tradičně). Toto základní obsahové zaměření naší činnosti má trvalý charakter, od něho se odvíjí, jak je zřejmé, program naší činnosti, který je vždy modifikován aktuální potřebou.

Z uvedených faktů vyplývá, že hlavní výbor i výbory poboček pracují podle plánu, organizují řadu akcí, které ukazují na snahu vstupovat do povědomí svého okolí a ovlivňovat aktuálně praxi nejnovějšími teoretickými poznatky. Toto úsilí se setkává s dobrým ohlasem, o čemž svědčí i to, že v průběhu roku 1997 přibylo celkem 60 nových členů do řad Společnosti. Je však nutno říci, že na druhé straně nás někteří opustili, takže celkem se naše členská základna pohybuje kolem tří set členů. Systematická činnost, kterou považujeme za důležitý stabilizační princip, se vyplácí, i když se nedá říci, že by všichni členové byli stejnou měrou aktivní a tvořiví, že projevují patřičný zájem. Jsme si však vědomi toho, že je třeba činnosti v tomto směru prohlubovat a zkvalitňovat, aby oslovovala stále více členů i nečlenů a aby naše snaha tak nabyla konkrétnější podoby a nestala se jen zbožným přáním.

Z předcházejícího sdělení vyplývá, že hlavními formami práce i nadále jsou schůze, konference, semináře, workshopy, kulaté stoly atd., k tomu přistupují dále osobní kontakty, tj. aktivní účast řady členů v různých korporacích, institucích, komisích, jejichž činnost se vztahuje k pedagogické problematice, a to na úrovni republikové, regionální a místní.

Dalším důležitým propagačním prostředkem ČPdS jako celku je ediční činnost, která spočívá ve vydávání časopisu Pedagogická orientace a ve vydávání sborníků z konferencí, které pořádá hlavní výbor. Na tuto činnost dostáváme státní dotaci prostřednictvím Rady vědeckých společností. Je třeba konstatovat, že tento finanční příspěvek se paradoxně snižuje, i když náklady na vydávání časopisu rostou. Přesto se daří zatím vydávat časopis ve čtyřech číslech ročně. Ve vydávání časopisu došlo k některým změnám, které jste jistě postřehli. Zaznamenali jste, že došlo ke změně redakce, že se nová redakce snaží měnit nejen formu časopisu, ale zejména obsah. Časopis se snaží reagovat na aktuální potřeby teorie a praxe, proto došlo z hlediska kompozice ke vhodnějšímu členění, je také snahou redakce vydávat časopis s monotematickým a různorodým zaměřením atd. Monotematické číslo se podařilo vydat v souvislosti s konferencí „Mravní nemoci dětí a mládeže“, o něž byl mimořádný zájem, takže náklad 500 ks byl velmi brzy rozebrán

(PO 1997, č. 2). Pomohla k tomu nejenom tematická soustředěnost problematiky, ale také to, že jsme do čísla (díky dr. Hoffbauerovi) zařadili materiál OSN, zaměřující se na řešení sociálních problémů mládeže. Číslo tak mohlo být inspirací pro vypracování vlastních sociálních programů všech typů škol i jiných institucí. Podobně i číslo 4 z roku 1997 se tematicky orientovalo na pregraduální přípravu učitelů a na zvýraznění dovednosti sebereflexe. Vzhledem k tomu, že řada kateder pedagogiky rozvíjí studium sociální pedagogiky, nebylo nesnadné toto číslo distribuovat.

Distribuce probíhá zčásti jako podávání novinových zásilek s uplatněným slevy, částečně osobně prostřednictvím předsedů poboček, kteří obdrží výtisky pro ty členy, se kterými přicházejí bezprostředně do kontaktu. Toto opatření je zcela prozaické – snažíme se ušetřit. Každá pobočka zajišťuje také šíření čtvrtletníku mezi spolupracovníky a studenty jak denního, tak i dálkového studia, mezi nimiž se objevují i zájemci o členství v ČPdS. Autory (příspěvatelé) i odběratele se snažíme získat i na různých vědeckých pedagogických konferencích po celé republice. Společnost dodává časopis do přibližně 30 knihoven, základních a středních škol v České republice a do dvou knihoven ve Slovenské republice.

Samozřejmě jsme si vědomi řady nedostatků. V první řadě jde o to, že se nám nepodařilo zatím dohnat časový skluz ve vydávání čísel. Nechceme se však vracet k praxi vydávání dvojčísel z materiálů konferencí, neboť by to podle našeho názoru nepřispělo zájmu čtenářů. Vydávání čísel však záleží na tom, jak se nám podaří vybudovat dostatečně rozsáhlý tým příspěvateľů. Proto v této souvislosti apelujeme na všechny členy, aby ve svém okolí získávali další členy i nečleny pro to, aby se na zkvalitnění čísel podíleli. Této možnosti jistě může využít Hnutí R, Unie kateder pedagogiky a psychologie nebo Sekce seniorů, které se staly zájmovým sdružením přičleněným k ČPdS, což umožňují naše stanovy. Tato podpora nám pomáhá postoupit o krůček dál v kvalitě. Využívám této příležitosti k tomu, abych všem, kteří nám píší, vřele poděkovala.

Společnost kromě toho participuje na řadě konferencí a seminářů, které pořádají různá pedagogická pracoviště a jiné společnosti, jež z jiných pozic a pohledů řeší problémy výchovy a vzdělání. Jako příklad můžeme uvést naši participaci na celostátní konferenci pořádané Ekonomicko-správní fakultou MU v Brně „Systém řízení školství na přelomu tisíciletí“ nebo na 13. strážnickém mezinárodním sympoziu „Společenství dětí a kultura“ nebo na akcích pořádaných ve Vyškově.

Je nutno také připomenout, že jsme pokročili i v navazování mezinárodní spolupráce, zejména prostřednictvím poboček, které na svých pracovištích mají kontakty se zahraničními univerzitami. Členové samozřejmě pracují

v oborových komisích doktorandského studia a pomáhají tak zvyšovat kvalifikaci pedagogů, působí ve vědeckých radách, podílejí se na řešení projektů, publikují (skripta, knihy apod.). Jde o drobnou práci, jak říkal TGM, která není zpočátku příliš vidět, ale je-li systematická, přináší své ovoce.

Hlavní výbor Společnosti se také pokusil navázat hlubší spolupráci s Ministerstvem školství a se Senátem. Obě instituce sice na návrh spolupráce přistoupily (MŠMT až po urgenci), zatím se však spolupráce nerealizovala. Samozřejmě víme, že naše výzvy byly zaslány v nevhodné předvolební době, takže výsledky naší snahy byly minimální. Je třeba znovu vyvolat jednání, která by mohla přinést již lepší výsledky. V každém případě se o to pokusíme. Byla však navázána spolupráce se ŠÚ v Brně (v sídle hlavního výboru, ale i v místech poboček) a se školskou inspekcí, což se ukazuje oboustranně jako prospěšné a vstřícné. Tak se snažíme, kromě osobních kontaktů, šířit informace o našich snahách do škol. K propagaci nám dále slouží mimo jiné Internet, kde jsou vystaveny informace o organizaci, o pobočkách a o hlavním výboru ČPdS. Jsou zde rovněž uveřejněny obsahy jednotlivých čísel Pedagogické orientace. V tom jsme tedy pokročili. Velký dluh však máme ve vztahu k širší veřejnosti, neboť velmi málo o své práci informujeme prostřednictvím masmédií. Doufáme, že nový výbor v této práci pokročí a vypracuje metodiku postupu, který by napomohl pochopení pedagogických problémů také nepedagogům.

Je zřejmé, že Česká pedagogická společnost by nemohla činnost rozvíjet v tomto rozsahu bez určité finanční pomoci. Společnost své finance získává z členských příspěvků, z poplatků na konference (ty jsou ovšem věnovány úhradě nákladů na vydání sborníku), z prodeje časopisu nečlenům a největší část dostáváme ze státních prostředků, o jejichž výši rozhoduje Rada vědeckých společností na základě našich argumentů a objemu peněz ze státního rozpočtu. Tato státní dotace je určena na vydávání našeho čtvrtletníku – Pedagogické orientace. Státní dotace hradí náklady na jeho vydávání ze 70 %, zbývajících 30 % musíme hradit z vlastních zdrojů. Budeme tedy muset získávat sponzory, abychom naši vydavatelskou činnost zajistili, neboť příspěvek ze státních zdrojů se bohužel snižuje, i když náklady na vydávání časopisu rostou. Lze sice využít možnosti, kterou nabízí MŠMT prostřednictvím programu „Rozšiřování výsledků výzkumu a vývoje“, ovšem příspěvek na tuto činnost se poskytuje maximálně ve výši 50 %, zbytek je nutno hradit z vlastních zdrojů, tj. z příspěvků nebo sponzorských darů. Zatím jsme tuto možnost nevyužili, neboť je třeba požadavek zpracovat v ročním předstihu. To předpokládá jasné téma, jména přispěvatelů a jiné náležitosti. Až v letošním roce jsme získali sponzora, Moravskoslezskou kooperativu, a to díky

dr. Vernerové z brněnské pobočky. Musíme ji tedy veřejně pochválit a vřele poděkovat. Snad to bude příklad i pro ostatní.

Máme-li hodnotit finanční hospodaření, k čemuž bude podrobnější zpráva, pak můžeme říci, že vycházelo z finančních možností, které tvoří již uvedené položky. Stěžejní část financí je poskytováno na úhradu 4 čísel našeho odborného časopisu, který jako jeden z mála vychází na Moravě. Jeho nově ustavená redakce v roce 1997 byla z hlediska úspor času i financí připojena ke schůzím předsednictva a tvořila vždy první bod jeho programu. Úsporu představuje i ta okolnost, že příspěvky zasílané do našeho časopisu nejsou finančně ohodnoceny, placeny jsou pouze překlady. Práce redakce se nehonorují a korektury jsou odměňovány rovněž krajně úsporným způsobem. Další výdajovou položkou jsou konference, které jsou pořádány ve spolupráci s pobočkami jedenkrát za rok. Při financování těchto aktivit jsou přísně dodržovány zásady pro hospodaření se státními financemi. Práce sekretariátu, které jsou kvalitně obstarávány paní dr. Rybičkovou (velice děkujeme), jsou dotovány z peněz Společnosti. Finančně jsou kryty plně zdůvodněné výkony a materiál potřebný k provozu Společnosti.

Můžeme konstatovat, že hospodaření s finančními prostředky probíhalo v souladu s platnými normami závaznými pro obdobné společenské organizace. Účetní práce a manipulace s financemi se prováděly podle standardních zvyklostí. Revizní komise k tomu rovněž podá zprávu.

Na závěr bych chtěla nejdříve všem poděkovat za dvouletou práci, která byla systematická a pravidelná. Chtěla bych také říci, že ČPdS chce i nadále pokračovat v socializaci vědy a chce usilovat o to, aby poznatky pedagogických věd pozitivně ovlivňovaly současnou pedagogickou praxi, která pod vlivem neohrazeného liberalismu a pod módními vlivy antipedagogiky otevřela široce dveře agresivním mediálním proudům, které zcela záměrně manipulují s osobností jedince na hraně jeho bezpečnosti a neúnosné devastace.

Závěry, podněty a doporučení sjezdu ČPdS

Na základě jednání sjezdu ČPdS a konference věnované sociálně edukativním problémům mládeže a dospělých v reflexi současné pedagogické teorie a praxe, která se uskutečnila ve dnech 10. a 11. září 1998, vzešly následující závěry, podněty a doporučení:

I. Procedurální závěry sjezdu

Na sjezdu České pedagogické společnosti byly schváleny tyto materiály:

1. zpráva hlavního výboru o činnosti ČPdS za dvouleté období,
2. zpráva o hospodaření,
3. zpráva revizní komise,
4. změna výše členského příspěvku (200,- Kč pro pracující, 100,- Kč pro studenty a důchodce, z čehož se vrací 160,- Kč v podobě 4 čísel Pedagogické orientace).

II. Podněty a doporučení

Při posuzování situace v našem školství účastníci konference a sjezdu vyslovili kritiku mnohdy problematického rozhodování školských orgánů, a proto doporučují:

1. vést jednání s MŠMT a nabídnout konkrétní formy spolupráce (zastoupení v různých institucích, např. v Národní radě vzdělávání, v atestačních komisích, účast v diskusích u kulatých stolů, zpracování stanoviska k prohlášení vlády ke školství apod.).
2. Akcentovat vědeckou orientaci České pedagogické společnosti
 - a) vytvářením podmínek pro to, aby se kromě jiných subjektů ČPdS stala podněcovatelem dalšího rozvoje pedagogických věd, a to v těsné návaznosti na ostatní vědní obory zastoupené ve vědeckých společnostech Akademie věd,
 - b) přispíváním ke kultivaci vztahu mezi pedagogickou teorií a praxí. Společnost chce i v budoucnu pokračovat v socializaci vědy a chce usilovat o to, aby poznatky pedagogických věd pozitivně ovlivňovaly současnou pedagogickou praxi, která mnohde pod vlivem neohraničeného liberalismu a pod módními vlivy antipedagogiky otevřela široce dveře agresivním mediálním proudům, které zcela záměrně manipulují s osobností jedince na hraně bezpečnosti a neúnosné devastace.
3. Uvést pedagogiku do širších společenských kontextů
 - a) spoluprací s dalšími institucemi, organizacemi a zájmovými skupinami (např. Českou asociací pedagogického výzkumu, PAU, EAICY aj.),
 - b) vytvářením podmínek k posílení aktivní účasti ve vědecké komunitě.
4. Aktivizovat členskou základnu
 - a) vstupem členů z jiných fakult, ústavů a jiných pracovišť (psychologů, sociologů, filozofů, právníků a lékařů)
 - b) za účelem lepšího generačního propojení v pedagogické komunitě prohloubit spolupráci se Seniorklubem (a to nejenom vzhledem k tomu,

že rok 1999 bude vyhlášen rokem seniorů), a zvážit ustavení Juniorského klubu především z řad doktorandů jako jedné z forem vědecké přípravy.

5. Pokračovat ve spolupráci se slovenskými pedagogy
 - navrhnout a připravit společné konference
6. Systematicky a dlouhodobě se zabývat otázkami multikulturální a interkulturální výchovy – zatím zejména se zaměřením na romského žáka.
7. Oslovit širší odbornou pedagogickou a laickou veřejnost
 - a) iniciovat sjezd učitelů,
 - b) více využívat hromadné sdělovací prostředky pro šíření názorů, zejména pro získávání globálního pohledu na činnosti učitele, vyhledávat garanty této publicity,
 - c) zaměřit monotematicky časopis Pedagogická orientace k 10. výročí přijetí Úmluvy o právech dítěte a k 10. výročí listopadové revoluce jako přípravu k příští konferenci.

Adresář členů zvoleného hlavního výboru

Předseda:	Doc. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta MU
Poříčí 31, 603 00 Brno, tel.: 05/43 12 93 55 nebo 05/43 12 93 57
e-mail: svec@ped.muni.cz
Místopředsedkyně:	Doc. PhDr. Zdenka Veselá, CSc.
Teyschlova 36, 635 00 Brno, tel.: 05/46 21 43 70
Hospodář:	PaedDr. Rudolf Šrámek, CSc.
Ústav humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta MZLU
Zemědělská 1, 613 00 Brno, tel.: 05/45 13 29 23
Členka výboru:	PhDr. Jana Kohnová,
Ústav výzkumu a rozvoje školství, Pedagogická fakulta UK
Myslíkova 7, 110 00 Praha, tel.: 02/24 91 05 16, 24 91 49 80
e-mail: jana.kohnova@pedf.cuni.cz
Členka výboru:	PhDr. Jiřina Válková
Základní škola Mutěnická
Mutěnická 23, 632 00 Brno, tel.: 05/44 21 08 93
e-mail: zsmubrn@sky.cz
Předseda pobočky
Praha:	PhDr. Jiří Prokop, Dr.
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta UK
M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha, tel.: 02/21 90 01 07, 21 90 01 19
Předseda pobočky
Brno:	Doc. PhDr. Vladimír Spousta
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta MU,
Poříčí 31, 603 00 Brno, tel.: 05/43 12 93 50, 05/43 12 93 57

- Předseda pobočky
Ostrava: PaedDr. Petr Franiok, Dr.
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta OU,
Reální 5, 701 03 Ostrava, tel.: 069/611 31 21 (spojovatelka)
e-mail: franiok@tron.osu.cz
- Předseda pobočky
Olomouc: Mgr. Antonín Bůžek
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta UP
tř. 17. listopadu 6, 771 40 Olomouc, tel.: 068/563 51 53
e-mail: jedlicko@risc.upol.cz
- Předseda pobočky
Hradec Králové: PhDr. Pavel Vacek, Dr.
Pedagogická fakulta při Vysoké škole pedagogické
500 02 Hradec Králové, tel.: 049/506 13 40
e-mail: vacek@rek.vsp.cz
- Předseda pobočky
Liberec: PaedDr. Josef Horák, CSc.
Katedra pedagogiky a psychologie, Technická univerzita
Hájkova 6, 461 17 Liberec, tel.: 048/535 44 33 (dr. Mikešová)
e-mail: josef.horak@vslib.cz
- Předseda pobočky
České Budějovice: PhDr. Petr Havelka
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta JU
Jeronýmova 10, 371 15 České Budějovice
e-mail: man@pf.jcu.cz

Redakční rada Pedagogické orientace

- Vedoucí redaktorka: Doc. PhDr. Zdenka Veselá, CSc.
Teyschlova 36, 635 00 Brno (adresa redakce)
tel.: 05/46 21 43 70
- Členové: Doc. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta MU
Poříčí 31, 603 00 Brno, tel.: 05/43 12 93 55 nebo 05/43 12 93 57
e-mail: svec@ped.muni.cz
- Doc. PhDr. Libor Hřebíček, CSc.
Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta MU
Arne Nováka 1, 660 88 Brno, tel.: 05/41 12 11 40
- Doc. PhDr. Jaroslav Telec, CSc.
Cihlářská 11, 695 03 Hodonín, tel.: 0628/215 49
- PhDr. Milena Kurelová, CSc.
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta OU
Reální 5, 701 03 Ostrava
tel.: 069/611 31 21, linka 474 (přes spojovatelku)
e-mail: kurelova@tron.osu.cz
- PhDr. Dana Tomanová, CSc.
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta UP
tř. 17. listopadu 6, 771 40 Olomouc, tel.: 068/563 51 65
e-mail: jedlicko@risc.upol.cz

Na pomoc autorům

Úprava bibliografických citací

Tomáš Hála – Jiří Rybička

Seznam odkazů na použitou literaturu je nezbytnou součástí publikací zejména vědeckého charakteru. Tento seznam by měl poskytovat takové informace, aby čtenář mohl příslušnou knihu, časopis nebo sborník zcela jednoznačně identifikovat a získat pro další studium. Je tedy vhodné, aby tyto bibliografické citace měly vhodnou strukturu a správný obsah. Zajištění tohoto cíle ulehčuje norma *ČSN ISO 690: Bibliografické citace. Obsah, forma a struktura*. S některými důležitými prvky uvedené normy, jejíž platnost na našem území se datuje rokem 1996, seznamuje tento článek.

Norma je určena autorům a redaktorům pro zpracování bibliografických citací¹ a pro formulaci odkazů v textu na příslušné záznamy v bibliografii. Nahrazuje dřívější normu platnou na území Československé a později České republiky, a to *ČSN 01 0197: Bibliografické citace*.

Norma určuje prvky, které jsou součástí bibliografických citací publikovaných dokumentů, a naznačuje jejich pořadí. Dále stanoví pravidla transkripce a doporučuje formální úpravu informací z pramenné publikace. I když jsou některé prvky vymezeny jen rámcově, norma stanoví, že v rámci jedné publikace musí být všechny citace stejného formátu. Detailní podobu určuje nejčastěji redaktor publikace. Norma je převzata z mezinárodní normy ISO 690 z roku 1987 a je doplněna o národní přílohu, která definuje odlišnosti související s českým jazykem.

Formální pravidla

Norma je určena pro následující citované dokumenty:

¹Tzv. úplný bibliografický popis používaný v knihovnách, v rešerších apod. není touto normou řešen.

- A) monografické publikace;
- B) seriálové publikace;
- C) kapitoly nebo části monografických publikací;
- D) příspěvky v monografických publikacích;
- E) články v seriálových publikacích;
- F) patentové dokumenty.

Norma doporučuje pro zajištění přehlednosti odlišení autorů, názvů děl a ostatních údajů různými řezy písma.

Dalším významným formálním pravidlem je interpunkce. Ani zde norma neurčuje přesný způsob použití interpunkčních znamének. ČSN ISO 690 se proto odlišuje od původní ISO 690, např. mezinárodní MASARYK, T.G. × národní MASARYK, T. G.

Prvky bibliografických citací

Prvky bibliografických citací používané pro jednotlivé druhy publikací jsou soustředěny v tabulce 1. Norma zavádí pojem „volitelný prvek“ (v tabulce 1 jsou vytištěny *kurzívou*), které mohou být vynechány podle zvolené úrovně podrobnosti sestavovaného bibliografického soupisu.

Popis některých prvků

Primární odpovědnost — obvykle autor, výtvarník, skladatel atd., u patentových dokumentů přihlašovatel nebo majitel patentu. U osob se uvádí nejprve ta část jména, podle které je osoba řazena v seznamech. Korporativní orgán je primárně odpovědný tehdy, odpovídá-li dílo jeho kolektivní činnosti (zprávy komisí, konferenční materiály, adresáře atd.) Je-li pro jednoznačné určení nutné uvést další údaje, zapisují se v kulaťích závorkách za název orgánu.

Je-li jmen nebo názvů více než tři, lze uvést první jméno nebo dvě nebo tři jména a zkratku aj.

Není-li primární odpovědnost uvedena v citovaném díle, pak se tento údaj vynechá a jako první prvek citace stojí název.

Název — použije se podle citovaného pramene. Podnázvy se uvádějí za dvojtečkou (např.: Dělení slov: slovtvorba v praxi). Překlad názvu do jazyka publikace lze uvést v hranatých závorkách za původním názvem.

Podřízenou odpovědností se rozumí osoba nebo orgán s podřízenými funkcemi (ilustrátor, překladatel, redaktor, editor apod.)

Nakladatelské údaje se uvádějí ve tvaru *město: nakladatel, rok* a jsou zakončeny tečkou.

Tab. 1: Prvky pro bibliografické citace jednotlivých druhů publikací

Prvek	A	B	C	D	E	F
Primární odpovědnost	1.		1.	1.	1.	1.
Název	2.	1.		2.	2.	2.
Primární odpovědnost zdrojového dokumentu				3.		
Název zdrojového dokumentu			2.	4.	4.	
Odpovědnost		2.				
Podřízená odpovědnost	3.		5.		3.	3.
Vydání	4.	3.	3.	5.	5.	
Číslo části			4.			
Údaje o vydávání		4.				
Nakladatelské údaje (místo, nakladatel)	5.	5.	6.	6.		
Nakladatelské údaje (rok)	6.	6.	7.	7.		
Umístění ve zdrojovém dokumentu			8.	8.	6.	
Rozsah	7.					
Edice	8.	7.				
Poznámky	9.	8.				4.
Standardní číslo	10.	9.				
Identifikátor patentového dokumentu						5.

Zdrojovému dokumentu předchází slovo „In“ v případě příspěvku do monografické publikace.

Příklady bibliografických citací

Jednotlivé příklady jsou vybrány tak, aby pokrývaly běžnou praxi, některé jsou převzaty přímo z ČSN ISO 690.

A) Monografické publikace

BAUER, ALOIS a kol. *Dělení slov: slovo tvorba v praxi*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1997. 349 s. ISBN 80-7182-035-0.

FRANCOME, JOHN, MACGREGOR, JAMES. *Slůžil*. Přel. B. Brabcová. 1. vyd. Praha: Olympia, 1998. 184 s. ISBN 80-7033-509-2.

B) Seriálové publikace

Zpravodaj Ministerstva životního prostředí. Ministerstvo životního prostředí České republiky. 1991-. Praha: PRESS-KO a Retrans. ISSN 0832-9005.

Logos. Universalia. Č. 2. Praha: Trigon. 1995. ISSN 0862-7606.

C) Kapitoly nebo části monografických publikací

HORA, Petr. *Toulky českou minulostí*. 1. vyd. První díl. Il. D. a P. Bromovi. Praha: Práce, 1985. Kapitola 18, Markrabství moravské, s. 257–270.

D) Příspěvky v monografických publikacích

ČÍSAŘ, ČESTMÍR. Československo v Radě Evropy (1991–1992). In *Českoslovenství — středoevropsství — evropsství*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998, s. 236–245.

MAŇÁK, JOSEF. Pedagogický experiment. In MAŇÁK, J. A KOL. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 1994, s. 54–62.

E) Články v seriálových publikacích

ŠVEC, VLASTIMIL. Seberefektivní deníky v seminářích z obecné didaktiky. *Pedagogická orientace*, 1997, č. 4, s. 45–52.

F) Patentové dokumenty

NOVÁ HUŤ, A. S., OSTRAVA. *Trysková sestava přestupníkového kolena*. Původce vynálezu: Jiří KOSE. Int. Cl.⁶ C10 B27/06. *Česká republika. Patentový spis 279967*.

Odkazy na citace a soupis citací

Norma ČSN ISO 690 připouští tři způsoby odkazů (podrobnosti přesahují rámec tohoto článku):

1. **Číselné citace.** Soupis citací musí být uspořádán podle čísel. V textu se číselný odkaz zapisuje v kulatých závorkách. Přípustný je též zápis odkazů pomocí exponentů.
2. **Průběžné poznámky.** Odkazy na poznámky se zapisují pomocí exponentů, případně v kulatých závorkách. Poznámky jsou řazeny podle čísel a mohou obsahovat odkazy na více dokumentů. Norma rozebírá ještě další podrobnosti odkazování.
3. **První prvek a rok vydání.** Soupis citací je seřazen abecedně. V textu se vyskytnou dva typy odkazů. Je-li první prvek citace (např. příjmení autora) součástí textu, pak za tímto prvkem následuje rok v kulatých závorkách. Jinak odkaz v kulatých závorkách obsahuje autora i rok, oddělovačem je čárka.

Doporučení pro autory

Protože norma neřeší řadu konkrétních situací, je třeba stanovit další, „podřadná“ pravidla, kterými se řídí autoři nebo redakce upravující dokumenty. Tato pravidla mají nejčastěji charakter vnitřního předpisu nebo pokynů pro autory, a to shodné nebo odlišné v různých nakladatelstvích nebo pro různé seriálové publikace. Existence těchto pokynů pak výrazně zjednoduší celý proces přípravy dokumentu před jeho zveřejněním.

Od čísla 1 ročníku 1998 se i v příspěvcích do Pedagogické orientace technická redakce snaží dodržovat jednotná pravidla pro psaní bibliografických citací. Prosíme tedy na tomto místě autory, aby ve svých příspěvcích uváděli potřebné údaje pokud možno v takovém pořadí, jak je prezentováno v uvedených příkladech bibliografických citací. Rovněž odkazy na literaturu v textu jsou sjednoceny na tvar podle bodu 3 normy ČSN ISO 690, tj. první prvek a rok vydání – například (Novák, 1985) nebo (Zpráva examinátorů . . . , 1996).

Literatura

Pro další informace můžeme čtenáře odkázat jednak na příslušné normalizační dokumenty, jednak na příspěvky, zabývající se technickou stránkou tvorby dokumentů vyhovujících platným normám.

ČSN 01 0195: *Bibliografický a katalogizační (dokumentační) záznam*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství Úřadu pro normalizaci a měření, 1965. 16 s.

ČSN 01 0197: *Bibliografické citace*. 5. vyd. Praha: Vydavatelství Úřadu pro normalizaci a měření, 1985. 16 s.

ČSN ISO 690: *Bibliografické citace. Obsah, forma a struktura*. 1. vyd. Praha: Český normalizační institut, 1996. 32 s.

HÁLA, T. Standardizace dokumentů v informačních systémech podle ČSN ISO 690. In *Sborník z letní školy Informační systémy a jejich aplikace*. Brno: VUT FAST, 1998, s. 42–48. ISBN 80-214-1205-4.

ISO 690: *Documentation. Bibliographical references. Essential and supplementary elements*. 1. vyd. 1975.

ISO 690: *Documentation. Bibliographical references. Essential and supplementary elements*. 2. vyd. 1987.

RYBIČKA, J. Standardní dokumenty v informačních systémech. In *Sborník z letní školy Informační systémy a jejich aplikace*. Brno: VUT FAST, 1998, s. 220–226. ISBN 80-214-1205-4.

Adresa autorů: RNDr. Tomáš Hála, Ing. Jiří Rybička, Ústav informatiky PEF MZLU, Zemědělská 5, 613 00 Brno, e-mail thala@mendelu.cz, rybiccka@mendelu.cz